

Staatsexamen HAVO 2026

tijdvak 1
maandag 11 mei
09.00 – 10.00 uur

Maatschappijleer

College-examen schriftelijk

Bij dit examen hoort een bijlage en een antwoordblad.

Voor dit examen zijn maximaal 30 punten te behalen;
het examen bestaat uit 30 meerkeuzevragen.

Beantwoord alle vragen op het antwoordblad.

De Europese Commissie heeft een brochure en een website gemaakt om burgers uit te leggen wat we eigenlijk aan de Europese Unie (EU) hebben. Ook minder zichtbare voordelen waar burgers van de Europese Unie van profiteren, worden belicht. Een van die voordelen is het stimuleren van jonge opkomende talenten in de muziek.

Voor de vragen 1 t/m 6 gebruik je tekst 1 uit de bijlage.

- 1p 1 Welk orgaan wordt door de stemgerechtigde bevolking van de Europese Unie gekozen?
- A de Europese Commissie
  - B de Europese Raad
  - C de Raad van de Europese Unie
  - D het Europees Parlement
  - E het Hof van Justitie

- 1p 2 Welk kenmerk van een parlementaire democratie staat in tekst 1?
- A Beslissingen die het culturele landschap beïnvloeden, worden genomen door democratisch gekozen vertegenwoordigers.
  - B Besluiten die door de Europese Commissie worden genomen om de muzikale diversiteit te bevorderen.
  - C De EU-initiatieven die bijdragen aan de parlementaire democratie door de jeugd te betrekken bij muziek.
  - D De subsidies die door de EU worden verstrekt aan jonge artiesten om hun carrière te starten.

Twee stellingen:

- I De webpagina 'In mijn leven' is het werk van de rechterlijke en wetgevende macht in de EU.
- II Diversiteit is één van de waarden in de regelgeving van het Europees Parlement voor de muziekcène.

- 1p 3 Welke stelling is juist of welke stellingen zijn juist?
- A Alleen stelling I is juist.
  - B Alleen stelling II is juist.
  - C Beide stellingen zijn juist.
  - D Beide stellingen zijn onjuist.

Na de Tweede Wereldoorlog werd Nederland in 1957 lid van de EEG (de Europese Economische Gemeenschap), de voorloper van de Europese Unie. De lidstaten wilden een grotere economische samenwerking met een heel belangrijk doel.

- 1p 4 Wat was dat belangrijke doel van de oprichting van de EEG?
- A culturele uitwisseling
  - B deelname aan internationale sportactiviteiten
  - C militaire bescherming
  - D voorkomen van oorlogen in de toekomst

- 1p 5 Wat is het voordeel van de Europese Unie voor Nederlandse ondernemers?
- A De Europese Unie zorgt voor extra belastingdruk.
  - B De Europese Unie leidt tot extra bureaucratie.
  - C De Europese Unie kan de internationale handel verminderen.
  - D De Europese Unie biedt toegang tot een grotere markt.

Binnen de Europese Unie zijn er verschillende instellingen met een eigen naam, functie en samenstelling.

- 1p 6 Welke instelling heeft als taak het vaststellen van wetgeving en beleid in de Europese Unie?
- A de Europese Commissie
  - B de Europese Raad
  - C de Raad van de Europese Unie
  - D het Europese Hof van Justitie

In 2025 moest Minister Femke Wiersma van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, van de rechter een nieuw besluit nemen over het mogelijke dierenleed tijdens het Kallemooifeest op Schiermonnikoog. Voor de vragen 7 t/m 9 gebruik je tekst 2 uit de bijlage.

Twee stellingen:

- I De minister legt politieke verantwoording af aan de rechter.
- II Actiegroepen als Comité Dieren noodhulp en House of Animals Foundation gebruiken de uitspraken van de rechter om hun wensen in te voeren in het proces van politieke besluitvorming.

- 1p 7 Welke stelling is juist of welke stellingen zijn juist?
- A Alleen stelling I is juist.
  - B Alleen stelling II is juist.
  - C Beide stellingen zijn juist.
  - D Beide stellingen zijn onjuist.

In regel 77 t/m 91 van tekst 2 staat het oordeel van het College van Beroep voor het Bedrijfsleven.

- 1p 8 Welke democratische waarden zijn te herkennen in het oordeel van de rechter over het Kallemooifeest?
- A gelijkheid en discriminatie
  - B transparantie en sociale ongelijkheid
  - C vrijheid van meningsuiting en transparantie
  - D zorgvuldigheid en transparantie

Twee stellingen:

- I Lobbygroepen zoals Comité Dierennoodhulp en House of Animals Foundation beïnvloeden politieke beslissingen door aan te dringen op de herziening van ministeriële besluiten.
- II Het geven van een oordeel over de haan van Kallemooi hoort bij de uitvoerende taak van Minister Wiersma.

1p 9 Welke stelling is juist of welke stellingen zijn juist?

- A Alleen stelling I is juist.
- B Alleen stelling II is juist.
- C Beide stellingen zijn juist.
- D Beide stellingen zijn onjuist.

Voor de vragen 10 t/m 12 heb je geen bron uit de bijlage nodig.

In artikel 4 van de Grondwet staat:

“Iedere Nederlander heeft gelijkelijk recht de leden van algemeen vertegenwoordigende organen te verkiezen alsmede tot lid van deze organen te worden verkozen, behoudens bij de wet gestelde beperkingen en uitzonderingen”.

Twee stellingen over artikel 4 van de Grondwet.

- I Nederlandse burgers hebben actief en passief kiesrecht.
- II Nederlanders mogen stemmen voor de vertegenwoordigende organen zoals de gemeenteraad, de Gedeputeerde Staten en de Tweede Kamer.

1p 10 Welke stelling over artikel 4 van de Grondwet is juist of welke stellingen zijn juist?

- A Alleen stelling I is juist.
- B Alleen stelling II is juist.
- C Beide stellingen zijn juist.
- D Beide stellingen zijn onjuist.

1p 11 Welke voorwaarde om Tweede Kamerlid te kunnen worden is juist?

- A Je mag geen burgemeester zijn.
- B Je moet de Nederlandse nationaliteit hebben.
- C Je moet een blanco strafblad hebben.
- D Je moet minimaal een Hogere Beroepsopleiding hebben behaald.

1p 12 Welke bewering over de rol van de Staten-Generaal is juist?

- A De Staten-Generaal hebben het recht van legaliteit.
- B De Staten-Generaal moeten de regering controleren.
- C De Staten-Generaal komen bijeen op de tweede dinsdag in september.
- D De Staten-Generaal bepalen de agenda van de ministerraad.

Tekst 3 gaat over het lesprogramma “Wie grijpt in?”. Door dit lesprogramma verwerven jongeren van middelbare scholen en mbo-scholen kennis over de rechtsstaat. Voor de vragen 13 t/m 21 gebruik je tekst 3 uit de bijlage.

In de regels 3 t/m 7 van tekst 3 staat dat jongeren zelf kunnen bijdragen aan veiligheid.

1p 13 Veiligheid is:

- A** de basis van Artikel 1 van de Grondwet.
- B** een norm die de rechtsstaat garandeert.
- C** een voorbeeld van een sociaal grondrecht.
- D** een waarde die in een rechtsstaat wordt nagestreefd.

In de regels 14 t/m 18 van tekst 3 staat dat leerlingen een rechtsstaat ontwierpen met een Grondwet en vijf grondrechten. Nu volgen twee stellingen over de inhoud van een Grondwet.

- I In de Nederlandse Grondwet staan klassieke, sociale en onafhankelijke grondrechten.
- II De sociale grondrechten in de Nederlandse Grondwet zijn juridisch niet afdwingbaar.

1p 14 Welke stelling is juist of welke stellingen zijn juist?

- A** Alleen stelling I is juist.
- B** Alleen stelling II is juist.
- C** Beide stellingen zijn juist.
- D** Beide stellingen zijn onjuist.

In de regels 19 t/m 23 van tekst 3 komt een leerling tot een bepaald inzicht.

1p 15 Het inzicht van de leerling in die regels verwijst naar:

- A** de botsing van grondrechten.
- B** de plichten die burgers in een rechtsstaat hebben.
- C** de praktijk van de Trias Politica.
- D** het verschil tussen rechtsbescherming en rechtshandhaving.

In de regels 27 t/m 31 van tekst 3 staat dat leerlingen van middelbare scholen en mbo-scholen dankzij het lesprogramma kennis van de rechtsstaat en het strafrecht verkrijgen. Nederland kent in tegenstelling tot andere landen zoals België en de Verenigde Staten geen juryrechtspraak.

	Kenmerken Nederlandse rechtspraak	Kenmerken juryrechtspraak
K	De rechters beslissen over de schuldvraag en bepalen de strafmaat.	De rechters beslissen over de schuldvraag en de jury bepaalt de strafmaat.
L	De rechters beslissen over de schuldvraag en een officier van justitie bepaalt de straf.	De jury beslist over de schuldvraag en de rechters beslissen over de strafmaat.
M	De rechters beslissen over de schuldvraag en bepalen de strafmaat.	De jury beslist over de schuldvraag en de rechters bepalen de strafmaat.
N	De rechters beslissen over de schuldvraag en de officier van justitie over de strafmaat.	De rechters beslissen over de schuldvraag en de jury bepaalt de strafmaat.

- 1p 16 Welke combinatie van kenmerken van de Nederlandse rechtspraak en juryrechtspraak is juist?
- A combinatie K is juist
  - B combinatie L is juist
  - C combinatie M is juist
  - D combinatie N is juist

In de regels 31 t/m 34 van tekst 3 staat dat het lesprogramma zowel het bewustzijn van leerlingen vergroot als het besef dat elke burger kan ingrijpen, bijvoorbeeld als er sprake is van een vechtpartij op straat.

- 1p 17 Tot welke van de volgende handelingen is een burger bevoegd?
- A een verdachte aanhouden
  - B een verdachte belagen
  - C een verdachte fouilleren
  - D een verdachte identificeren
- 1p 18 Uit de regels 37 t/m 58 van tekst 3 blijkt dat de student Öznur door het geven van de lessen "Wie grijpt in?" ook zelf tot nieuwe inzichten komt. Welk beginsel van de rechtsstaat is in de regels 32 t/m 36 van tekst 3 te herkennen?
- A het legaliteitsbeginsel
  - B de onschuldpresumptie
  - C het rechtsgelijkheidsbeginsel
  - D het rechtszekerheidsbeginsel
- 1p 19 In welke fase van het strafproces achterhaalt de rechter wat de reden is van het strafbare gedrag van de verdachte?
- A tijdens de opening
  - B tijdens de tenlastelegging
  - C tijdens het onderzoek
  - D tijdens het pleidooi
  - E tijdens het requisitoir

De taken van een officier van justitie zijn bijvoorbeeld het vervolgen van strafbare feiten en het eisen van een straf.

- 1p 20 Welke andere werkzaamheid is ook een taak van een officier van justitie?
- A hulpverlening aan de verdachte
  - B proces-verbaal opmaken van de verdachte
  - C het opleggen van strafbeschikkingen
  - D vertegenwoordigen van de wetgevende macht

Bij het vak maatschappijleer kunnen verschillende invalshoeken of benaderingswijzen gebruikt worden om een maatschappelijk probleem te analyseren. Deze invalshoeken of benaderingswijzen leiden tot onderzoeksvragen.

- 1p 21 Welke combinatie van benaderingswijze en een bijpassende onderzoeksvraag ligt ten grondslag aan het lesprogramma "Wie grijpt in"?
- A Een politiek juridische vraag: hoe leer je jongeren om te gaan met de gevolgen van de toename van criminaliteit?
  - B Een sociaal-culturele vraag: hoe leer je jongeren om zelf een bijdrage te leveren aan de veiligheid in de samenleving?
  - C Een sociaaleconomische vraag: hoe leer je jongeren om te gaan met criminaliteit die het gevolg is van de ongelijkheid in de samenleving?
  - D Een sociaaleconomische vraag: hoe zorg je ervoor dat jongeren geen crimineel gedrag gaan vertonen?
  - E Een vergelijkende vraag: hoe kun je burgers in aanraking laten komen met de regels van de rechtsstaat?

In 2025 verscheen een vergelijking van uitkeringen in een aantal steden in Nederland. Bij de vragen 22 t/m 24 gebruik je tekst 4 uit de bijlage.

De WW-uitkering maakt onderdeel uit van het socialezekerheidsstelsel in Nederland.

- 1p 22 De WW-uitkering is een:
- A sociale voorziening
  - B volksverzekering
  - C werkgeversverzekering
  - D werknemersverzekering

Er zijn verschillende soorten grondrechten te onderscheiden.

- 1p 23 De WW-uitkering is een uitwerking van:
- A een ecologisch grondrecht
  - B een klassiek grondrecht
  - C een politiek grondrecht
  - D een sociaal grondrecht

Een WW-uitkering duurt minimaal 3 maanden en maximaal 38 maanden. De verschillende politieke partijen zijn het op basis van hun ideologie niet eens over de gewenste lengte van een WW-uitkering.

- 1p 24 Welke politieke partij is op basis van de ideologie geen voorstander van de verlenging van de maximale duur van de WW-uitkering?
- A CDA
  - B GroenLinks/PvdA
  - C SP
  - D VVD

Op 20 februari 2025 verscheen in de Groninger Internet Courant een artikel over het aantal WW-uitkeringen in Groningen. Voor de vragen 25 t/m 29 gebruik je tekst 5 uit de bijlage.

Er zijn verschillende soorten werkloosheid te onderscheiden.

- 1p 25 Welke twee soorten werkloosheid moet je invullen in regel 13 van tekst 5 bij de letters **P** en **Q**?
- A conjuncturele werkloosheid bij P en frictiewerkloosheid bij Q
  - B conjuncturele werkloosheid bij P en structurele werkloosheid bij Q
  - C frictiewerkloosheid bij P en seizoenswerkloosheid bij Q
  - D frictiewerkloosheid bij P en structurele werkloosheid bij Q
  - E seizoenswerkloosheid bij P en structurele werkloosheid bij Q

Oorspronkelijk heette de WW (werkloosheidswet) de "Wachtgeld en Werkloosheidsverzekering".

- 1p 26 In welke periode is de oorspronkelijke werkloosheidswet aangenomen?
- A periode tussen 1848 en 1899
  - B periode tussen 1900 en 1940
  - C periode tussen 1941 en 1990
  - D periode tussen 1991 en 2010

Het UWV is een overheidsinstantie die namens het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid de uitkeringen voor werknemers regelt. Naast de uitvoering van sociale wetten heeft dit ministerie nog een tweetal andere rollen in de rechtsstaat.

- 1p 27 Welke twee andere rollen heeft het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in de rechtsstaat?
- A de rol van rechter en de rol van werkgever
  - B de rol van rechter en de rol van medewetgever
  - C de rol van werkgever en de rol van medewetgever
  - D de rol van werkgever en de rol van zorgverlener
  - E de rol van zorgverlener en de rol van rechter

De werkgevers en werknemers hebben in Nederland beide belang bij het vervullen van de vacatures in de sectoren waarvoor moeilijk personeel te vinden is. Beide groeperingen hebben hun eigen belangenorganisaties.

	Werkgeversorganisaties	Werknemersorganisaties
W	CNV en VNO/NCW	FNV en MKB
X	FNV en CNV	MKB en CNO/NCW
Y	MKB en CNV	FNV en VNO/NCW
Z	MKB en VNO/NCW	CNV en FNV

- 1p 28 Welke combinatie van werkgevers- en werknemersorganisaties is juist?
- A** combinatie **W**
  - B** combinatie **X**
  - C** combinatie **Y**
  - D** combinatie **Z**

Werkgevers moeten volgens de regels 50 t/m 54 het werk op een andere manier organiseren.

- 1p 29 Welk maatschappelijk verschijnsel is in de regels 50 t/m 54 te herkennen?
- A** flexibilisering
  - B** globalisering
  - C** homogenisering
  - D** verticalisering

Vraag 30 gaat over een denkbeeldige situatie.

Stel er is een alleenstaande man genaamd Piet. Piet woont in een sociale huurwoning, is 45 jaar oud en zeer gezond. Piet is in januari 2023 werkeloos geworden, omdat het bedrijf waar hij werkte failliet ging. Piet kreeg van januari 2023 tot maart 2024 een WW-uitkering. Het is Piet niet gelukt om een baan te vinden en hij heeft inmiddels al zijn spaargeld opgemaakt.

Drie stellingen:

- I Piet heeft recht op een algemene bijstandsuitkering en hoeft niet actief werk te zoeken, omdat het niet zijn schuld is dat hij werkeloos is.
  - II Piet heeft recht op een algemene bijstandsuitkering, maar moet aangeboden werk aanvaarden en zien te behouden.
  - III Piet heeft recht op een algemene bijstandsuitkering, maar als de gemeente waar hij woont om een tegenprestatie vraagt, zoals vrijwilligerswerk, moet hij daaraan meewerken.
- 1p 30 Welke stelling is juist of welke stellingen zijn juist?
- A** Alle stellingen zijn juist.
  - B** Stellingen I en II zijn juist.
  - C** Stellingen I en III zijn juist.
  - D** Stellingen II en III zijn juist.